

Nr 142.

Af herr **Karlsson** i Göteborg, om förhöjdt anslag för understöd till undervisningsanstalter för vanföra.

I årets statsverksproposition under 8:de hufvudtiteln föreslar Kungl. Maj:t, att Riksdagen måtte »på extra stat för år 1911 anvisa ett belopp af 12,000 kronor att användas dels i öfverensstämmelse med nyss angifna grunder till understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm af föreningarne för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra, dels ock för bekostande af dessa anstalters inspektion». Med »nyss angifna grunder» afses de, som angåfvos af departementschefen till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 14 januari 1905 och som innebära, att bidrag af statsmedel skulle utgå med 50 kronor, för år räknadt, för hvarje person, som uti någon af ifrågavarande läroanstalter erhöle undervisning, samt därutöfver för hvarje person, åt hvilken af vederbörande förening anskaffades förmån af middagsspisning, bostad eller fullt underhåll, ett däremot afpassadt belopp, dock ej öfverstigande 50 kronor årligen.

Med samma belopp, 12,000 kronor, och enligt samma grunder har statsunderstöd under de senaste fem åren tilldelats ifrågavarande anstalter. Att sedermera intet förslag till höjning af detta anslag framkommit, torde finna sin förklaring däri, att man velat afvakta den undersökning rörande antalet lytta och vanföra i riket, som Kungl. Maj:t på Riksdagens år 1904 uttalade önskan föranstaltat. Emellertid skall säkerligen en hvar, som vill något taga del af förhållandena på området i fråga, snart blifva öfvertygad om nödvändigheten af att nu, fastän ofvannämnda undersöknings resultat ännu icke blifvit kända, höja detta anslag till det belopp, hvarom de tre föreningarna för vanföras vård redan år 1902 erhöilo, eller så, att

ofvannämnda alternativa understödsbelopp ändras från nu utgående 50 till 125 kronor.

För att kunna bedöma frågan bör man erinra sig dels vanförevårdens betydelse både för den enskilde och för det allmänna och dels hvad som från det allmänns sida åtgjorts för denna vård här i landet, jämfördt med de åtgärder, som i detta afseende vidtagits i vissa andra länder, särskildt i vårt södra grannland, Danmark.

Beträffande betydelsen af det arbete, som nedläggas på detta område, gjorde 1904 års Riksdag i skrivelsen nr 102 följande uttalande:

»Att de vanföra och lyttas ställning måste vara ganska svår, torde vara lätt att inse. Visserligen har hvar och en, som i följd af vanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärfva hvad till lifvets uppehållande oundgängligen erfordras och som saknar egna medel samt underhåll och vård af annan, rätt att enligt gällande fattigvårdsförordning erhålla nödtorftig fattigvård af vederbörande kommun. Men oafsedt att det för mången, som förut varit van att draga försorg om sig själf, måste kännas hårdt och förödmjukande att falla fattigvården till last, torde nog äfven på vissa håll fattigvårdens 'nödtorftiga' underhåll vara ganska knappt. Under sådana förhållanden måste hvarje försök att åter göra ifrågavarande hårdt pröfvade medmänniskor till nyttiga samhällsmedlemmar, hvilka med eget arbete kunna åtminstone i någon mån bidraga till sitt uppehälle, vara ett steg i den rätta riktningen. Bäst vinnes utan tvifvel detta mål genom att lära dem att arbeta efter en viss för de särskilda fallen lämpad metod.»

Riksdagens ofvanstående uttalande tecknar i korthet betydelsen af det arbete, ifrågavarande anstalter utöfva. Dessa anstalter afse nämligen att på olika sätt hjälpa vanföra, så väl dem, som från födelsen nödgats möta lifvet med missbildade lemmar, som dem, hvilka genom olyckshändelser, sjukdom eller vanvård gjorts till krymplingar och som i hemmen oftast betraktas som en börda. Anstalternas arbete går ut på att söka höja de vanföra och att sätta dem i stånd till själf försörjning. Hela verksamheten är inriktad enligt grundsatsen: »hjälp till själfhjälp» och afser, att af människor, hvilka ofta äro en börda både för sig själfva och andra, skapa i så hög grad som möjligt samhällsdugliga medborgare. Härvid bör bemärkas, att utsikten att lyckas i dessa sträfvanden torde, om de ordnas rationellt, hafva icke obetydligt större förutsättningar, än motsvarande sträfvan för blinda och döfstumma. Vare detta sagdt utan någon tillstymmelse till missundsamhet mot sistnämnda båda slag af olyckliga, hvilka äro i synnerligt stort behof af all den hjälp, de kunna erhålla. Men att döma af den

större återhållsamhet, som från statens sida hittills lagts i dagen, då fråga varit att bispringa de vanföra, tycks man ha glömt, att för hvarje vanför, som man hjälper att försörja sig själf, utöfvar man icke blott en barmhärtighetsgärning mot en olycklig medmänniska, utan man gagnar också alldeles direkt det allmänna, som slipper ifrån försörjningsplikten.

För att inse, att en väl ledd verksamhet på detta område ger goda resultat, torde det vara nog att omnämna, huru arbetet utfallit vid skolan för vanföra i Göteborg. Från dess grundläggning år 1885 — då den började med två elever — till 1908 års slut hade den varit besökt af sammanlagt 281 personer. Af dessa hade

2	elever (högra armen amputerad)	erhållit plats på kontor.
19	»	(eller vänstra armen amputerad) erhållit plats hos svarfvare.
21	»	(olika slag af vanförhet) erhållit plats som snickare.
27	»	korgmakare.
21	»	skomakare.
30	»	borstbindare.
10	»	bokbindare.
56	»	arbete med sömnad.
3	»	trikåstickning.
2	»	anställning i bandageri.
2	utan högra underarmen	plats som målarelärlingar.
3	(olika slag af vanförhet)	anst. hos åkare.
1	»	som månadskarl.
1	»	tjänarinna.
16	»	biträde i hemmet.
11	»	arbeta för egen räkning.
1	»	plats som trädgårdsmästare.
4	»	afgått på grund af sjuklighet.

Detta resultat torde vara så talande, att det i och för sig och bättre än många ord visar, att de medel, som nedläggas på denna verksamhet, äro väl använda.

Hvad har emellertid från statens sida åtgjorts för att stödja dem, som verkat på detta vidsträckta arbetsfält?

Först må med några ord antydast det arbete, som på detta område nedlagts af enskilda varmhjärtade personer, utan hvilkas framträdande antagligen ännu ingen åtgärd från statens sida vidtagits. Det är jämförelsevis sent man här i landet kommit till insikt om sin plikt mot ifråga-

varande vanlottade medmänniskor. Den första föreningen, som bildades för att bispringa dem var den, som kom till stånd i Göteborg år 1885. Denna följdes år 1887 af en förening i Hälsingborg, och 1890 bildades en liknande förening i hufvudstaden.

De anstalter, dessa föreningar anordnat, och det arbete, som utförts, ha hufvudsakligen åstadkommits genom gåfvor och donationer af enskilda personer.

Anstalten i Göteborg torde vara den, som hunnit längst. Den omfattar tre hufvudafdelningar: ortopedisk poliklinik i samband med sjukafdelning samt yrkesskola och hem.

Poliklinikens och sjukafdelningens uppgift är att i första hand taga vård om de vanföra. De erhålla där nödvändig ortopedisk sjukbehandling och eventuellt nödiga bandager, i syfte att nedbringa lytet och vanförheten så långt som möjligt och därigenom sätta dem i stånd att med tillhjälp af den därpå följande yrkesutbildningen nå den i hvarje fall högsta möjliga grad af själf försörjningsförmåga. Särskildt äro poliklinik och sjukafdelning nödvändiga för att kunna i tid omhändertaga de barn, hvilkas lyte och vanförhet kunna botas eller förbättras endast under förutsättning af mycket tidig behandling. Härvid böra i synnerhet beaktas de många barn, som genom den i vårt land så ohyggligt härjande akuta barnförslamningen göras till invalider för hela sitt återstående lif.

Äfven för äldre personer, som genom olycksfall eller sjukdom drabbats af vanförhet, är den hjälp, som kan gifvas dem genom ortopedisk specialbehandling och bandager af oskattbart värde.

Skolan i Göteborg har numera plats för 55 elever och meddelar undervisning i nio yrken.

Beträffande den afdelning, som omfattar *hemmet*, så är denna på det intimaste förbunden med de öfriga afdelningarna. Den, som känner den fattiga vanföres ställning till de sina och till det allmänna, inser genast nödvändigheten af ett väl ordnad hem, knutet vid anstalten, dels för de elever, som ej befinna sig uti den tyvärr mera sällsynta undantagsställningen att äga ett godt hem, och dels för dem, som komma från andra orter.

Till hemmet är knutet ett i Göteborgs skärgård beläget sommarhem, som rymmer 29 kolonister. Ett sådant sommarhem kan ju den med dessa förhållanden mindre förtrogne anse vara tämligen öfverflödigt. Men medicinalrådet Schultheis, som på sin tid var inspektör öfver ifrågavarande anstalter, yttrade i det utlåtande, som han år 1904 afgaf till Kungl. Maj:t med anledning af väckt fråga om höjning af statsanslaget följande: »De lyten, som betinga elevernas vanförhet, bero — om man fränser olycks-

fallen — ojämförligt oftast endera på tuberkulösa processer i bensystemet eller ock på aflupna eller pågående sjukdomar i hjärnan eller andra delar af nervsystemet. Elevernas allmänna näringstillstånd är i följd häraf ofta mer eller mindre nedsatt. Ett sommarhem för vanförestalterna är därför icke en lyx, utan kan med skäl anses som ett viktigt led i omsorgen om de vanföras utbildning.»

Anstalten i Hälsingborg omfattar två afdelningar, yrkesskola och hem. Skolan har plats för 40 elever och meddelar undervisning i nio yrken.

Hälsingborgsanstalten har stort behof af ortopedisk poliklinik och sjukafdelning, utan hvilka man nästan kan säga, att själfva verksamheten, i saknad af en af sina viktigaste betingelser, blir vanför. Äfven sommarhem saknas. Till ingendera af dessa anordningar finnas medel.

Emellertid har anstalten detta oaktadt utöfvat en i hög grad välsignelserik verksamhet. Ensamt under femårsperioden 1904—1908 erhöilo 63 elever undervisning vid dess skola och af dessa hafva minst fem sjätte-delar, antingen på grund af medellöshet eller därför att de varit hemmahörande på andra orter, under undervisningstiden varit intagna på anstaltens hem, där de kommit i åtnjutande af äfven moraliskt stöd och skydd.

Stockholmsanstalten, den senast tillkomna, har anordnat sig på samma sätt som anstalten i Hälsingborg, och har alltså endast yrkesskola och hem. Skolan har plats för 60 elever och meddelar undervisning i nio yrken. Redan år 1904 intygade öfverståthållareämbetet »att föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm på ett förtjänstfullt sätt fullföljt sin vackra och människovänliga verksamhet».

Det torde få medgifvas, att det är ett icke obetydligt arbete, som på detta sätt hufvudsakligen utförts på enskild väg genom de olika förenin-garna. Staten har ju lämnat ett visst understöd till anstalterna i fråga, men dock litet, jämfördt med de utgifter som verksamheten nödvändiggjort. Under åren 1901—1904 utgick detta anslag med 7,500 kronor årligen. För 1905 erhöills 8,000 kronor och sedermera har, såsom redan nämnts, anslaget utgjort 12,000 kronor, som fördelats mellan de olika anstalterna.

Då det bör vara af intresse att kunna jämföra anstalternas sammanlagda utgifter med det erhållna statsanslaget, lämnas härmed för sådan jämförelse nödiga uppgifter för år 1908.

Stockholm

sammanlagda utgifter	Kr. 24,579: 34
andel af statsanslaget	» 3,650: —

Göteborg

sammanlagda utgifter	Kr. 30,657: 06
andel af statsanslaget	» 3,962: 50

Hälsingborg

sammanlagda utgifter	Kr. 12,126: 62
andel af statsanslaget	» 2,500: —

Häraf torde framgå, att staten fortfarande med jämförelsevis litet belopp, omkring 15 % af samtliga utgifter, stödjer denna samhällsviktiga verksamhet.

Om man härmed jämför, hvad som på detta område åtgjorts i Danmark, så måste erkännas, att statsmakterna i vårt land knappt synes ha fått ögonen öppna för denna frågas betydelse. I Köpenhamn öppnade samfundet för de lyttas och vanföras vård år 1872 en kostnadsfri poliklinik, hvilken sedermera följdes af sjukafdelning, yrkesskola och hem. Den danska staten insåg redan några år efter samfundets tillkomst betydelsen af dess arbete och har kraftigt understött detsamma. Enligt uppgifter från personer, som äro väl förtrogna med detta arbetsfält, utgår för närvarande statsanslag till samfundet med 60,000 kronor om året, och till den betydande utvidgning af anstalten, som nu pågår, har Staten på vissa villkor lämnat ett bidrag af 350,000 kronor.

Här i landet har, som nämnts, den drygaste bördan hittills burits af den enskilda filantropien, och man kan måhända säga, att detta är riktigt, så länge arbetet i viss mån befinner sig på försöksstadiet. Men man har för länge sedan hunnit öfver detta stadium, och då den enskilda offerviligheten anlåtats så starkt, att föga utsikt förefinnes att på denna väg öka inkomsterna, då måste det vara statens plikt att lämna ett starkare stöd än hitintills. Det vore en oersättlig förlust att låta dessa anstalter stanna i sin utveckling, emedan här som på andra områden stillastående är lika med försumpning och förfall. Det är att märka, att samtliga anstalter ha behof att utvidga sig, men äro ur stånd att göra detta af brist på medel. I Stockholm och Hälsingborg känner man starkt behofvet af en ortopedisk poliklinik och sjukafdelning äfvensom för Hälsingborg af ett sommarhem. Men allt som kan skrapas ihop går åt till löpande utgifter, hvarför förbättringar icke kunna vidtagas. I Göteborg är trångboddheten olidlig och behofvet af en nybyggnad synnerligen trängande.

Medicinalrådet Schultheis yttrade redan år 1904 i sitt förut omnämnda utlåtande angående anstalternas ekonomi och framtidsutsikter ne-

danstående beaktansvärda ord, hvilka för hvarje år som går vinna allt starkare tillämpning:

»De alltjämt stegrade löpande utgifterna hafva icke kunnat täckas af ordinarie inkomster, och kassabrist har undgåts endast genom tillfälliga bidrag, hvilka naturligtvis ej kunnat på förhand med någon säkerhet påräknas. Den enskilda välgörenheten har visserligen hittills på ett ganska storartadt sätt understött de vanföras sak, men någon garanti för att denna inkomstkälla hädanefter kommer att flöda lika rikligt förefinnes ej. Snarare torde man kunna befara motsatsen, ty det intresse, hvarmed en ny sak gärna omfattas, svalnar utan tvifvel lätteligen med åren. Att alltjämt med ständigt stegrade utgifter nödgas att draga sig fram så att säga för dagen, utan visshet om tillräckliga inkomster kunna påräknas, lär i längden oundvikligen komma att inverka hämmande på anstalternas verksamhet. Berörda förhållanden har äfven gjort, att önskvärda eller nödvändiga förbättringar, respektive utvidgningar ej kunna företagas utan risk att rubba anstalternas ekonomi, eller ock för närvarande måste anstå till en obestämd framtid.» Efter dessa ord anförde medicinalrådet flera exempel på, huru såväl i Stockholm som Göteborg och Hälsingborg brist på medel verkade i hög grad hämmande på föreningarnas verksamhet. Han förordade också på grund häraf varmt, att anslaget redan då skulle höjas till 125 kronor för hvarje elev, som i någon af dessa skolor åtnjuter endast undervisning, samt 250 kronor åt hvarje elev, som utom undervisning erhåller fullt underhåll. Med anledning häraf yttrade dåvarande ecklesiastikministern: »ehuru goda skäl anförts för anslutning till den af professor Schuldheis föreslagna ökningen i omförmälda anslagsbelopp, eller till 125 kronor för hvarje elev, som i någon af dessa föreningars skolor åtnjuter endast undervisning samt 250 kronor åt hvarje elev i samma skolor, som utom undervisning erhåller fullt underhåll, synes mig en så stor ökning i anslaget icke kunna — åtminstone för närvarande — med utsikt till framgång ifrågasättas», hvar- efter föreslogs höjning från 3,000 till det ännu utgående beloppet 12,000 kronor. Några egentliga sakskäl anförde statsrådet icke mot bifall till medicinalrådet Schuldheis förslag, utan det var tydligen antagandet, att Riksdagen då icke skulle bifalla ett sådant förslag, som afhöll statsrådet från att framlägga detsamma. Troligen inverkade emellertid den af Riksdagen begärda utredningen angående de vanföra, och samma anledning — att denna ännu icke är färdig — skulle ju äfven nu kunna anföras mot ett bifall till ett liknande förslag. Jag ber därför få framhålla, att den begärda utredningen tyvärr aldrig kan komma att visa, att icke antalet vanföra i landet är mångdubbelt större än att det skulle kunna mottagas

på ifrågavarande tre anstalter, äfven om dessa genom en ökning i statsanslaget sättas i stånd att i någon mån utvidga sin verksamhet. För öfrigt kunde troligen hvarken Riksdagen eller dåvarande ecklesiastikministern antaga, att den begärda utredningen skulle taga så lång tid som blifvit fallet. Att nu låta utredningen stå i vägen för ett bifall till hvad som redan 1904 visades vara välbehöfligt, skulle vara en grymhet mot dem, som så länge fått vänta på denna ökade hjälp.

Man kan dessutom af erfarenheten från Danmark draga vissa slutsatser angående förhållandet mellan antalet vanföra i vårt land och möjligheten för nu bestående anstalter att hjälpa alla. Under år 1907 behandlades vid anstalten i Köpenhamn icke mindre än 913 nyinskrifna patienter och dessutom stodo mera än 3,000 äldre patienter under dess tillsyn. Då tillståndet är sådant i det lilla Danmark med dess mera burgna befolkning, torde det vara att befara, att förhållandena i vårt glest befolkade vidsträckta land med dess många fattiga bygder skall vara ännu värre, särskildt sedan den hemska s. k. »barnförlamningen» skördat så många offer, hvilka, då lifvet räddas, ej sällan äro dömda att framsläpa sina återstående dagar i synnerligt svårartad grad af vanförhet.

Enligt uppgifter som föreligga angående den akuta barnförlamningens förekomst kan antalet individer, som för närvarande i vårt land till följd af denna ohyggliga sjukdom är i behof af vanförevård, icke uppskattas till mindre än ett tusen. I själfva verket är antalet säkerligen ännu större.

På det intet missförstånd må råda angående hvilka som mottagas vid de nu bestående anstalterna må här nämnas, att patienter i mån af utrymme mottagas från hela landet. Så har exempelvis personer från Jämtland, hvilka lidit af synnerligen svårartade följder af barnförlamning, nyligen med framgång behandlats vid kliniken i Göteborg.

Då af statsverkspropositionen 1905, där framställning gjordes om ökad anslag, synes framgå, att vid frågans afgörande afseende kan komma att fästas vid huruvida anstalterna erhålla landstingsbidrag eller icke, må här anmärkas, att Göteborgs och Bohusläns, Älfsborgs län samt Hallands läns landsting för medellösa elever från sina områden betala $\frac{2}{3}$ af kostnaderna för deras vistelse vid skolan i Göteborg. Äfven Skaraborgs län har beviljat anslag för samma ändamål, dock under förutsättning att kommun eller enskild person betalar den återstående tredjedelen af kostnaden. Anstalten i Hälsingborg åtnjuter understöd från Malmöhus och Kristianstads läns landsting, hvilka understöd lära utgå med fixa belopp.

Då jag ämnar göra samma framställning som ifrågavarande föreningars styrelser, med dåvarande inspektören, medicinalrådet Schultheis varma

förord, framförde redan 1904, eller att bidrag af statsmedel skall utgå med 125 kronor för år räknadt för hvarje person, som uti någon af ifrågasvarande läroanstalter erhåller undervisning, samt därutöver för hvarje person, åt hvilken af vederbörande förening anskaffas förmån af middags-
spisning, bostad eller fullt underhåll, ett däremot afpassadt belopp dock ej öfverstigande 125 kronor, skulle under förutsättning af samma elevantal som under första halfåret 1909 — det sista för hvilket jag kunnat erhålla uppgifter — med af mig föreslagna bidrag utgå:

för 69 elever	å 250: —	kronor	kr. 17,250: —
» 53	» 187: 50	»	9,937: 50
» 7	» 125: —	»	875: —
			Summa kronor 28,062: 50

Då emellertid af statsanslaget jämväl skall bestridas arfvode för inspektion, hvilket hittills utgått med 200 kronor för år, och det är ju icke uteslutet, att elevantalet kunde i någon mån stiga, torde det i händelse af bifall till mitt förslag vara lämpligt att bestämman statsanslaget till 30,000 kronor. Härigenom skulle de vanföra beträffande statsanslag ungefär likställas med blinda, döfstumma och sinnesslöa.

Då det enligt framstående auktoritetens utsago och för öfrigt äfven själfallet är af synnerlig vikt, att dessa anstalter omfatta icke blott yrkesskola och hem utan äfven ortopedisk poliklinik och sjukafdelning, där den speciella sjukvård, som vanföra behöfva, kan lämnas, så torde det vara lämpligt, att för den händelse Riksdagen, som jag vågar hoppas, bifaller min hemställan, i beslutet äfven kommer att ingå ett uttalande i den riktningen, att så snart föreningarnes ekonomi sådant tillåter en dylik ortopedisk poliklinik och sjukafdelning bör anordnas vid hvarje anstalt, där den icke redan är till finnandes.

På grund af hvad jag anfört, får jag härmed vördsamt föreslå,

att Riksdagen, med ändring af Kungl. Maj:ts förslag, måtte på extra stat för år 1911 anvisa ett belopp af 30,000 kronor att användas dels i öfverensstämmelse med ofvan angifna grunder till understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm af föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra, dels ock för bekostande af dessa anstalters inspektion.

Stockholm den 27 januari 1910.

K. G. Karlsson.